

Frågor och svar upphovsrätt

Vad är upphovsrätten?

Upphovsrätten är ett skydd för former och framställningar av en idé. Den som till exempel skriver en bok eller en artikel är då upphovsman till ett litterärt verk. Upphovsrätten innebär att upphovsmannen som utgångspunkt har ensamrätt att bestämma över användningen av verket. Regler om detta finns i upphovsrättslagen (SFS 1960:729).

Vad är ett verk?

Upphovsrättsligt skydd uppkommer när en prestation är tillräckligt originell. Detta betyder att prestationen ska vara ett självständigt och originellt resultat av upphovsmannens eget personliga skapande. Det upphovsrättsliga skyddet omfattar inte idéer, sakförhållanden, upplysningar eller fakta.

Vem är upphovsman?

Upphovsmannen är från början alltid en fysisk person, aldrig en juridisk person.

Vad innebär upphovsrätten?

Upphovsrätten innebär att upphovsmannen som utgångspunkt har ensamrätt att bestämma över användningen av verket.

Vad är den ekonomiska rätten?

Den ekonomiska rätten är dels rätten att framställa exemplar av verket i vilken form som helst, dels rätten att göra verket tillgängligt för allmänheten till exempel genom att sprida det.

Kan den ekonomiska rätten överlåtas till någon annan?

Upphovsrätt kan överlåtas till någon annan person, även juridiska personer, det vill säga bolag, stiftelser och föreningar. Tänk på att om du överlåter din ekonomiska rätt till ett verk så kan detta hindra dig från att använda verket i framtiden utan tillåtelse från den nya ägaren, t.ex. använda en egenegenartikel i en avhandling.

Vad är den ideella rätten?

Den ideella rätten är dels rätten att bli namngiven när verket utnyttjas, dels rätten att motsätta sig användning som kränker det konstnärliga anseendet.

Kan den ideella rätten överlåtas till någon annan?

Nej, den kan inte överlåtas, men den kan efterges i viss mån, det vill säga att upphovsmannen kan tillåta att hen inte anges som upphovsman.

Måste jag alltid begära tillstånd från upphovsmannen för att kunna använda ett upphovsrättsligt skyddat verk?

Huvudregeln är att man måste ha tillstånd från upphovsmannen för att använda verket, men det finns inskränkningar i ensamrätten. Dessa innebär bland annat att man utan upphovsmannens medgivande får kopiera för privat bruk eller referera och citera ur offentliggjorda verk. Upphovsmannen kan välja att genom avtal helt eller delvis överlåta de ekonomiska rättigheterna till andra, eller låta andra få nyttjanderätt till dem. För anställda vid Lunds universitet gäller Rektors beslut Allmänna råd om Lunds universitets nyttjanderätt till upphovsrättsligt skyddat material. Härefter tydliggörs universitetets rätt att använda ett verk som skapats inom anställningen. Användningen måste respektera de beskrivna begränsningarna och ta hänsyn till upphovsmannen.

När uppkommer upphovsrätten?

Skyddet för upphovsrätten uppkommer automatiskt och behöver inte registreras.

Hur länge gäller upphovsrätten?

Upphovsrätten varar som huvudregel under upphovsmannens livstid och 70 år efter hans död.

Vad är copyright?

Copyright är ett ord som ofta används som en beteckning för upphovsrätt. Den symbol © som man ofta ser utsatt i böcker och andra verk har inte någon rättsverkan i Sverige, utan avser mest att påminna andra om att verket är skyddat av upphovsrätt.

Får jag kopiera ett verk?

I Sverige är det tillåtet att kopiera ett upphovsrättskyddat verk för privat bruk, dock med vissa begränsningar. Med "privat bruk" avses kopiering av ett eller några enstaka exemplar till sig själv, vänner och familj och kopiorna får aldrig användas i kommersiellt syfte. Det är inte tillåtet att kopiera hela litterära verk i skriftlig form eller digitala databaser, endast i begränsade delar. Med skriftlig form menas både analog och digital skriftlig form. När det gäller kopiering på arbetsplatsen är det inte tillåtet att framställa kopior åt kollegor. Om kopiering sker för egen räkning kan viss kopiering på arbetsplatsen för användning i arbetet vara tillåtet, men utrymmet är restriktivt. Däremot finns det ett särskilt avtal som reglerar kopiering i undervisningen vid Lunds universitet. Mer om detta kan man läsa på bonus copyrights webbplats:

<https://www.bonuscopyright.se/pages/HogskolorUniversitet>

Får jag citera ett verk?

Ja, det finns en citaträtt som innebär att man i vissa sammanhang får citera från offentliggjorda verk även om verket i fråga är upphovsrättsligt skyddat. För att ett citat ska få göras uppställs dock vissa krav, bland annat i fråga om syftet med och även omfattningen av citatet. Syftet med citatet ska ske i överensstämmelse med god sed. Innebörden av detta är att man bland annat kan citera för att kritisera, utlägga eller belysa det aktuella verket, eller för att understryka ett eget ställningstagande. Citat får göras i den omfattning som motiveras av ändamålet. Det beror helt enkelt på omständigheterna i varje enskilt fall.

Får jag använda bilder i min uppsats eller avhandling?

I vetenskapliga framställningar, som t.ex. doktorsavhandlingar, får offentliggjorda konstverk och foton fritt återges i anslutning till texten. Ett krav är att tyngdpunkten i framställningen ligger på själva texten och att bilden bara används som ytterligare belysning av det som avhandlas. Det är med andra ord inte tillåtet att fritt återge bilder som saknar relevans i sammanhanget, eller att låta bilderna bli det mest väsentliga i framställningen. Viktigt att notera är att bilden måste återges i anslutning till texten. Används bilder på omslag eller baksida krävs alltid tillstånd. Om doktorsavhandlingen trycks i överupplaga för att säljas till allmänheten, anses den framställd i kommersiellt syfte och då krävs tillstånd för att återge bilder. Bestämmelsen att offentliggjorda konstverk och foton fritt får återges i anslutning till texten i vetenskapliga framställningar, gäller för återgivning både i tryckt och i elektronisk form. Tänk på att alltid ange upphovsmannen.

Tilläggs kan att kravet på vetenskaplighet tar sikte på syftet med en framställning. Framställningen måste hålla en viss standard, men det spelar ingen roll om det skulle visa sig att den saknar värde ur vetenskaplig synvinkel.

Har ett fotografi upphovsrätt?

Ett fotografi kan omfattas av upphovsrätt om det omfattas av kriterierna för ett verk. Upphovsrätt för en bild eller ett foto med verkshöjd gäller i 70 år från upphovsmannens död.

Ett fotografi skyddas ändå av upphovsrätt även om det inte uppfyller kriterierna för ett verk genom reglerna för de så kallade närstående rättigheterna och fotot skyddas i 50 år från tillfället då fotot togs. Bäst är om man får tillstånd från upphovsrättsinnehavaren, antingen genom direktkontakt eller genom en upphovsmannaorganisation, t.ex. Bildupphovsrätt i Sverige, <http://bus.se/>. Många gånger kan man använda bilder som omfattas av Creative commons-licenser, <https://search.creativecommons.org/>.

Måste jag publicera min uppsats i Lund Student Papers?

Lunds universitet ser gärna att uppsatser publiceras elektroniskt i Lund Student Papers (LUP). Universitetet får då en licens att publicera uppsatsen, men all upphovsrätt kvarstår hos studenten som kan publicera uppsatsen på det sätt studenten väljer och i övrigt förfoga över den.

Universitetet kan i kursplanen kräva att en uppsats laddas i LUP. Däremot kan universitetet inte kräva ett tillgängliggörande för allmänheten av uppsatsen.

En student kan inte kräva att få publicera uppsatsen i LUP eller senare kräva att uppsatsen tas bort från LUP eftersom det är LU som ansvarar för systemet och dess innehåll.

Har du fler frågor är du alltid välkommen att kontakta den Juridiska avdelningen vid Lunds universitet.